

Examen VWO

2016

tijdvak 1
dinsdag 17 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Dit examen bestaat uit 26 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende beschrijvingen hebben te maken met verdedigingswerken en staan in willekeurige volgorde:

- 1 Bisschop Godebald verleende in ruil voor trouw stadsrechten aan Utrecht. De stad kreeg enkele privileges zoals het recht markten te houden en het recht een stadsmuur te bouwen.
- 2 De Atheense volksvergadering besloot tot het bouwen van de Lange Muren, een systeem van vestingmuren die het stadsgebied van Athene met de haven van Piraeus verbinden, om de stad tegen aartsvijand Sparta te beschermen.
- 3 De Romeinse keizer Hadrianus liet in de Romeinse provincie Brittannia een muur bouwen die onderdeel was van de *limes* van het Romeinse Rijk.
- 4 Jan Pieterszoon Coen liet een fort bouwen in Jacatra, dat hij Batavia noemde.
- 5 Portugese ontdekkingsreizigers vestigden een handelspost in Elmina aan de Goudkust in Afrika. De handelspost werd beschermd door grachten, muren en hoektorens.
- 6 Toen de islamitische Moren het huidige Spanje en Portugal veroverden, bouwden zij een groot fort vlak bij Lissabon om het omliggende gebied te beschermen.

2p 1 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Enkele gegevens over Athene tijdens het bewind van de alleenheerser Pisistratus in de zesde eeuw voor Christus:

- 1 Pisistratus ondersteunde arme boeren door hun geld te geven om te investeren in het opzetten van handel in olijfolie of wijn;
- 2 Pisistratus handhaafde de indeling van de burgers van Athene in vier vermogensklassen, waarbij voor het eerst rekening werd gehouden met inkomsten in plaats van met geboorte;
- 3 Pisistratus bepaalde dat door hem aangewezen rondreizende rechters de lokale rechtsspraak van de adel overnamen.

Er wordt beweerd dat door deze drie maatregelen de invoering van democratie in de Atheense stadstaat vergemakkelijkt werd.

2p **2** Toon dit aan door aan te geven:

- welk gemeenschappelijk doel Pisistratus met deze drie maatregelen had en
- waardoor dit de invoering van democratie in de Atheense stadstaat vergemakkelijkte.

Gebruik bron 1.

Het christendom blijkt aantrekkelijk voor slaven.

2p **3** Ontleen hiervoor een verklaring aan de bron.

De Romeinen vervolgden aanhangers van andere godsdiensten dan de Romeinse religie meestal niet. Maar christenen werden, tot het begin van de vierde eeuw, wel vervolgd.

2p **4** Verklaar dit verschil door aan te geven:

- waardoor de verdraagzaamheid tegenover andersgelovigen het Romeinse imperialisme diende en
- waardoor de christelijke religie door het Romeinse bestuur aanvankelijk werd gezien als een politiek gevaar.

Prehistorie en Oudheid

---

bron 1

Lucianus van Samosata schrijft in de tweede eeuw naar aanleiding van de gevangenneming van ene Peregrinus, een satirische beschouwing over christenen. Hij beschrijft dat uit veel steden van Klein-Azië christenen komen om Peregrinus bij te staan:

Deze mensen zijn in alle gevallen waarbij de hele gemeenschap betrokken is, buitengewoon actief en sparen daarbij kosten noch moeite. (...) Want deze arme zielen hebben het in hun hoofd gehaald te geloven dat zij lichamelijk en geestelijk onsterfelijk zijn en in alle eeuwigheid zullen leven. Dit is ook de reden waarom zij de dood verachten en velen van hen zelfs gevangenschap gewillig aanvaarden.

Bovendien heeft hun eerste wetgever hun geleerd dat ze allemaal broeders van elkaar zijn geworden als zij eenmaal hun dwaalweg zijn ingeslagen. Vooral als zij de Griekse goden verloochenen en door het vereren van die gekruisigde sofist (Jezus) volgens zijn wetten leven.

De middeleeuwen

In 2014 werd in Utrecht bij werkzaamheden op het Domplein een schat gevonden. Er werden 52 gouden en 12 zilveren munten opgegraven die afkomstig waren uit de periode 560-700. De gouden munten waren voornamelijk in Utrecht zelf geslagen. De zilveren munten waren *sceatta's*, een betaalmiddel dat in meer Noord-Europese steden werd gebruikt.

De vondst van deze schat nuanceert het gangbare beeld van de vroege middeleeuwen.

- 2p **5** Noem dit gangbare beeld van de vroege middeleeuwen en toon aan dat de vondst dit beeld nuanceert.

Gebruik bron 2.

Uit deze bron blijkt dat er na de vroege middeleeuwen in de bestuurlijke verhoudingen zowel sprake is van continuïteit als van verandering.

- 4p **6** Geef aan, telkens met een verwijzing naar de bron:
- welke continuïteit er bestaat met de vroege middeleeuwen en
  - welke verandering er na de vroege middeleeuwen plaatsvindt.

De middeleeuwen

---

bron 2

In 1231 ondertekent de Gelderse graaf Otto II in Arnhem een oorkonde waarin hij verklaart:

Door deze oorkonde geven wij aan het nageslacht te kennen dat ik, Otto graaf van Gelre en Zutphen, (...) heb gegeven aan de stad in Harderwijk en aan de burgers die erin verblijven en er later zullen verblijf houden, een jaar- en weekmarkt en volledige vrijheid met onschendbaarheid van hun goederen, zodat deze stad zich mag verheugen in dezelfde vrijheid als de stad Zutphen geniet. Maar op voorwaarde dat zij geen horige, behorende aan mij of mijn erfgenamen of mijn edele leenmannen of mijn dienstlieden, zal opnemen als burger zonder toestemming van mij en van mijn erfgenamen en van mijn edele leenmannen en dienstlieden.

En de burgers van voornoemde stad zullen voortaan watertol betalen, zoals zij voorheen hebben betaald. En wanneer ik daar kom voor twee of drie nachten, zullen zij die hooi en stro hebben, dit zonder enige betaling verschaffen aan de paarden van mij en mijn erfgenamen en van degenen die met mij of mijn erfgenamen meekomen. Wanneer ik daar voor langere tijd kom, zal ik zelf hooi en stro kopen. (...)

Gegeven te Arnhem, in het jaar des Heren 1231, tijdens de regering van heer Frederik, Rooms-Keizer, heer Hendrik, aartsbisschop van Keulen, en heer Wilbrand, bisschop van Utrecht, 11 juni.

Vroegmoderne tijd

In 1538 stierf de Maastrichtse geleerde Mattheus Herbenus. Zijn bibliotheek bevatte een kostbare uitgave van de *Geographica* van de Griekse historicus en geograaf Strabo (64 v.Chr.-23 na Chr.), een soort encyclopedie van de toen bekende wereld.

De belangstelling van Herbenus past bij twee kenmerkende aspecten van zijn tijd.

2p 7 Toon dit aan.

Gebruik bron 3.

In deze brief wordt verwezen naar de argumentatie van de Nederlandse edelen voor hun verzet tegen het religieuze beleid van Filips II.

2p 8 Geef aan wat hun bezwaar is tegen dit beleid en geef de verklaring voor hun standpunt vanuit hun maatschappelijke taak.

Gebruik bron 3.

Volgens de Franse historicus Ferdinand Braudel spelen geografische factoren een rol in de slechte relatie tussen Filips II en zijn Nederlandse gewesten bij het uitbreken van de Opstand. Voor zijn bewijsvoering maakt hij onder andere gebruik van deze brief.

2p 9 Ontleen aan de bron een argument dat Braudel kan hebben gebruikt voor zijn opvatting.

Gebruik bron 4.

Stel, je doet onderzoek naar het beleid van Filips II omstreeks 1575 en je vindt deze bron. Deze oprichtingsakte is opgesteld door de Staten van Holland in naam van Filips II en is bezegeld met zijn persoonlijke zegel. Je concludeert dat deze bron niet bruikbaar is voor je onderzoek, omdat deze akte niet met instemming van Filips kan zijn opgesteld.

3p 10 Licht je conclusie toe door:

- met twee aan de bron ontleende argumenten aan te tonen dat deze akte niet past bij het beleid van Filips II en
- te verklaren waarom de Staten van Holland deze akte toch uitvaardigden uit naam van Filips II.

Gebruik bron 5.

Deze prent sluit aan bij een debat in de Republiek over de buitenlandse politiek in die tijd.

- 4p 11 Licht dit toe door:
- de kern van dit debat weer te geven en
  - aan te geven waarom dit debat juist in die tijd plaatsvindt en
  - met een element uit de bron uit te leggen welk standpunt in dit debat in de prent wordt weergegeven.

Gebruik bron 6.

Een interpretatie:

Uit dit citaat blijkt dat Voltaire niet tot de radicale stroming in de Verlichting gerekend kan worden.

- 2p 12 Leg dit uit met een verwijzing naar de bron.

Twee gebeurtenissen uit de geschiedenis van de kathedraal van Saint-Denis bij Parijs:

- 1 In 1793 werd de crypte, waar sinds de middeleeuwen de Franse koningen werden begraven, opengebroken op last van de regering. De lijken werden in een put gegooid.
- 2 In 1815 werden de lichamen van Lodewijk XVI en zijn vrouw Marie-Antoinette met eer herbegraven in de kathedraal van Saint-Denis.

- 4p 13 Leg voor elk van beide gebeurtenissen uit dat deze past bij de politieke situatie van dat moment.

Vroegmoderne tijd

---

bron 3

Op 17 oktober 1565 schrijft Filips II vanuit zijn buitenverblijf in de buurt van het Spaanse Segovia aan zijn halfzuster Margaretha van Parma, landvoogdes in de Nederlanden:

Mevrouw mijn geliefde zuster,

Ik beantwoord uw brief van 22 juli waarin u me vertelde, (...) hoe u bent begonnen de instructies ten uitvoer te brengen die de prins van Gavere¹⁾ heeft overgebracht, en dat u probeert de religieuze problemen op te lossen. (...) Wat betreft de onvrede die u hebt bemerkt over sommige dingen die ik volgens de prins van Gavere aan hem heb verteld en die niet lijken te kloppen met mijn brieven uit Valladolid (van 13 mei 1565), (...) zie ik niet dat ik in die brieven iets anders heb geschreven dan wat ik de prins van Gavere heb gezegd. Want met betrekking tot de inquisitie, is het mijn bedoeling dat die door de inquisiteurs ten uitvoer wordt gebracht zoals zij dat tot nu hebben gedaan en zoals zij behoren te doen volgens het goddelijk en het menselijk recht. (...) Als iemand bang is voor ordeverstoringen: er is geen reden te geloven dat die eerder zullen optreden of omvangrijker zullen zijn wanneer men de inquisiteurs toestaat hun plichten te vervullen en hen daarbij ondersteunt. U kent het belang hiervan en ik beveel u dringend in deze kwestie alles te doen wat noodzakelijk is en niet in te stemmen met een ander beleid.

noot 1 De prins van Gavere is beter bekend als Lamoraal graaf van Egmont. In het begin van 1565 verblijft hij enkele maanden aan het hof van Filips II in Spanje als afgevaardigde van de Nederlandse edelen.

bron 4

In 1575, na het ontzet van Leiden, wordt uit naam van Filips II de Universiteit van Leiden opgericht. In de oprichtingsakte staat:

Wij (Filips II) ondervinden dat, door de huidige en langdurige oorlogshandelingen in ons land en in de graafschappen van Holland en Zeeland, alle goede instellingen ter onderwijzing en stichting van de jeugd in wetenschap en vrije kunsten geheel en al zijn vergeten en nu al enige jaren zijn achtergesteld. Wij ondervinden ook dat de inwoners van deze gebieden, zware onkosten en moeilijkheden vrezen waarin zij en hun kinderen zouden kunnen geraken (...) als zij hun kinderen tot studie of school zouden moeten sturen naar universiteiten in onze andere landen en gewesten, (...) die een religie en uitoefening daarvan hebben, die niet overeenkomt met die van Holland en Zeeland.

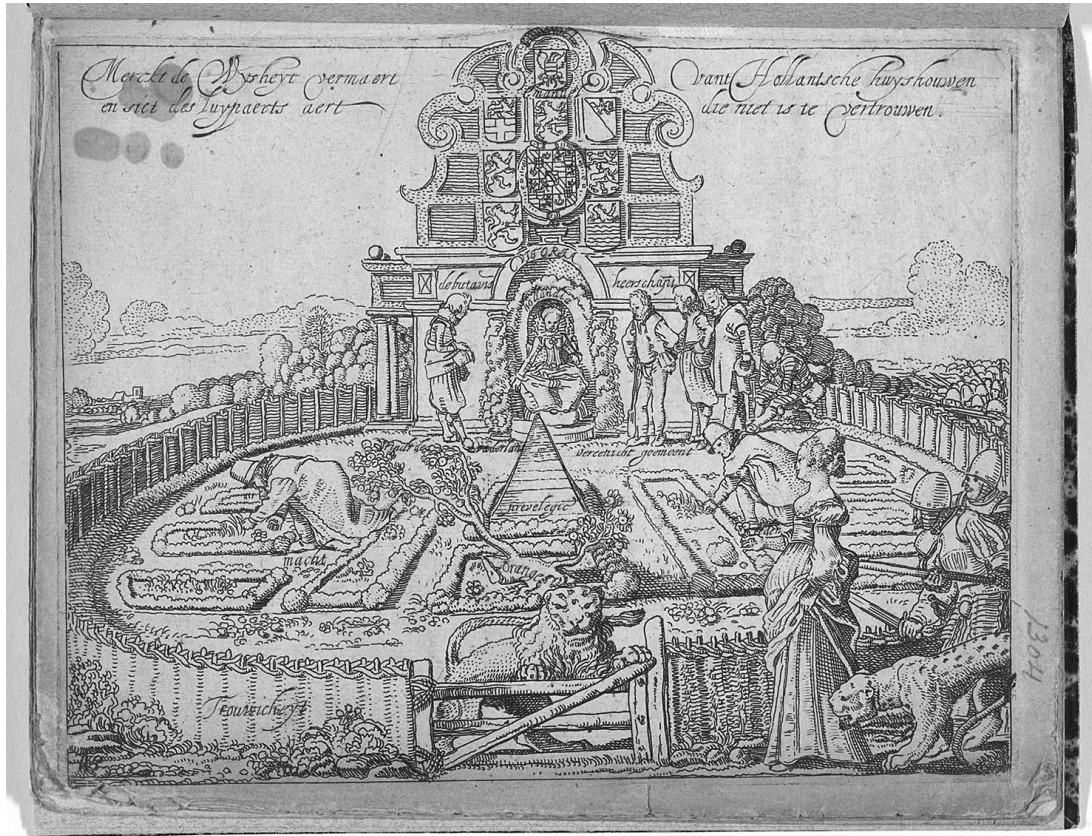
Omdat ook alle onvrede, twist en vijandschap van de hertog van Alva en zijn aanhangers, de vijanden van Holland en Zeeland, (...) niet zo snel opgelost noch weggenomen zullen kunnen worden ten gunste van een ieder, is er langdurig gebrek aan goed onderwijs. (...)

(Daarom) willen wij graag onze stad Leiden met de burgers en inwoners die grote last en nood van de oorlog hebben gehad en dit in alle trouw verdragen hebben, met alle manieren en middelen belonen en bepalen wij, na langdurige onderhandelingen met en op advies van onze lieve neef, ridder van onze orde, prins Willem van Oranje (...), dat in de stad Leiden een vrije openbare school en universiteit wordt opgericht.

In naam van de koning, 5 januari 1575.

bron 5

Titelblad van een pamflet uit 1615, getekend door Willem van Buytewech:

Tekst in de prent (in vertaling):

"Bemerk de beroemde wijsheid van het Hollandse huishouden, en zie de aard van het luipaard dat niet is te vertrouwen".

Rondom de vrouw op de troon (midden) staat: "De Bataafse heerschappij" en "Victoria Hollandia".

Onder de linkerfiguur voor de troon staat: "Vriend des vaderlands", onder de rechterfiguren staat: "verenigde gemeenten".

Op de piramide in het midden staat "Privilege", onder de wiedzende figuren staat "macht" en "reden", op de boomstronk staat "Oranje".

Op het gevlochten hek staat "trouwicheyt" (trouw).

bron 6

De Franse filosoof Voltaire schrijft in 1764:

Ieder mens heeft het recht om er in zijn hart van overtuigd te zijn dat hij volstrekt gelijk is aan de andere mensen; daar volgt niet uit dat de kok van de kardinaal zijn meester opdracht mag geven om het eten voor hem klaar te maken. Maar de kok mag wel zeggen: "Ik ben een mens, net als mijn meester. Ik ben net als hij huilend ter wereld gekomen; hij zal sterven net als ik, (...). Als de Turken zich meester maken van Rome, en ik ben dan kardinaal en mijn meester is kok, dan neem ik hem in dienst." Deze hele gedachtegang is redelijk en juist, maar zolang de Grote Turk Rome nog niet heeft ingenomen, moet de kok zijn plicht doen, want anders valt de hele maatschappij uiteen.

Moderne tijd

In Berlijn staat een gebouw dat dient als oorlogsmonument, de *Neue Wache*. De volgende zes gebeurtenissen die hiermee te maken hebben staan in willekeurige volgorde:

- 1 Het gebouw van de *Neue Wache* raakte ernstig beschadigd door de zware bombardementen die de Geallieerden uitvoerden op Berlijn.
- 2 Karl Friedrich Schinkel ontwierp het gebouw van de *Neue Wache* na de val van Napoleon als een monument om oorlogsslachtoffers te herdenken.
- 3 Na de val van de Muur werd de *Neue Wache* het officiële monument van de Duitse staat om alle slachtoffers van oorlog en tirannie te herdenken.
- 4 Heinrich Tessenow ontwierp een paar jaar na de Eerste Wereldoorlog bij de *Neue Wache* een monument voor de slachtoffers van die oorlog.
- 5 Kort na de troonsafstand van de keizer moesten de keizerlijke gardisten hun hoofdkwartier in het gebouw van de *Neue Wache* verlaten.
- 6 De leiders van de DDR maakten van de *Neue Wache* een monument tegen fascisme en militarisme. De lichamen van een onbekende soldaat en van een onbekend slachtoffer van een concentratiekamp werden er begraven.

- 2p **14** Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 7.

De discussie in deze bron gaat over de vraag of Nederland onderwijs moet geven aan de bevolking van Java.

- 5p **15** Toon aan dat:
- aan dit bronfragment twee verschillende doelen van het modern imperialisme kunnen worden ontleend en
  - onderwijs beide doelen kan ondersteunen en
  - Willem II een gevaar van dit onderwijs voorziet.

Het Frankfurter Parlement besloot in 1849 dat Duitsland een erfelijk keizerschap met ministeriële verantwoordelijkheid moest krijgen en koos de Pruisische koning Friedrich Wilhelm IV als eerste keizer.

Friedrich Wilhelm IV weigerde de keizerstitel onder deze voorwaarden te aanvaarden.

Zowel het besluit van het Frankfurter Parlement als dat van Friedrich Wilhelm IV pasten bij een politieke stroming uit die tijd.

4p 16 Geef aan:

- bij welke politieke stroming het besluit van het Frankfurter Parlement paste en welke opvatting over de politieke verhoudingen in deze stroming bestond en
- bij welke politieke stroming de weigering van Friedrich Wilhelm IV paste en welke opvatting over de politieke verhoudingen in deze stroming bestond.

Gebruik bron 8.

In deze prent geeft Karl Arnold een mening weer over het beleid van Wilhelm II.

4p 17 Leg met twee verwijzingen naar de prent uit, welke mening Karl Arnold hier weergeeft.

Drie gebeurtenissen uit de geschiedenis van de Republiek van Weimar:

- 1 In 1923 bezette Frankrijk het Duitse Roergebied na het uitblijven van herstelbetalingen.
- 2 In 1924 kwam het Dawesplan tot stand.
- 3 In 1925 tekende Duitsland het Verdrag van Locarno, waarmee het verlies aan grondgebied in het westen, dat opgelegd was door het Verdrag van Versailles, door Duitsland werd erkend.

4p 18 Leg uit waardoor:

- gebeurtenis 1 bevorderde dat gebeurtenis 2 plaatsvond en
- gebeurtenis 2 bevorderde dat gebeurtenis 3 plaatsvond.

Gebruik bron 9.

Twee interpretaties:

- 1 In deze prent geeft Eppo Doeve een mening weer over de appeasementpolitiek.
- 2 Met de titel van zijn prent verwijst Eppo Doeve naar het Congres van Wenen.

4p 19 Ondersteun beide interpretaties door:

- met een verwijzing naar de prent aan te geven welke mening Eppo Doeve weergeeft over de appeasementpolitiek en
- uit te leggen wat de tekenaar met deze titel wil laten zien.

In 1938 werd de Conferentie van München gehouden met vrijwel dezelfde hoofdrolspelers als op de tekening van Eppo Doeve (*zie bron 9*). Deze conferentie wordt wel gezien als het symbool van de falende appeasementpolitiek.

2p **20** Leg uit waardoor dit zo kan worden gezien.

Gebruik bron 10.

Deze foto kan zowel door de nazi's als door de geallieerden in hun propagandacampagnes worden gebruikt.

2p **21** Toon dit aan door voor elk van beide aan te geven welke boodschap met deze foto kan worden overgebracht.

Gebruik bron 11.

Het tijdschrift *De Vlam* was de spreekbuis van de 'Derde Weg', de linkse beweging die zich niet wilde aansluiten bij een van beide blokken in de Koude Oorlog.

2p **22** Leg met een verwijzing naar de bron uit, dat de visie die in de prent wordt weergegeven past bij de 'Derde Weg'.

Gebruik bron 12.

Je kunt op grond van deze bron concluderen dat deze zuiveringen in de Oostbloklanden overeenkomst vertonen met het McCarthyisme in de Verenigde Staten in die tijd.

2p **23** Ondersteun deze conclusie met de bron.

In 1968 stelt de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije een commissie in om onderzoek te doen naar een mogelijk eerherstel voor Rudolf Slánský (*zie bron 12*). Het rapport van de commissie is positief, maar aan het eind van het jaar besluit de partijleiding het niet te publiceren.

4p **24** Leg uit dat zowel het instellen van de commissie als het besluit om het rapport niet te publiceren te maken hebben met ontwikkelingen in de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije op dat moment.

In oktober 1971 bracht Henry Kissinger, de nationale veiligheidsadviseur van president Nixon, een geheim bezoek aan de communistische partijleiders in Beijing.

3p **25** Plaats dit bezoek in de tijd door:

- een reden te geven vanuit de internationale verhoudingen op dat moment waarom dit bezoek geheim moest blijven en
- uit te leggen waardoor dit bezoek heeft bijgedragen tot een doorbraak in de Vietnamoorlog.

Gebruik bron 13.

Tussen dit pamflet en een kenmerkend aspect van de tweede helft van de twintigste eeuw zijn meerdere verbanden te leggen.

3p **26**

Licht dit toe door:

- het kenmerkend aspect te noemen dat bij dit pamflet past en
- twee verbanden aan te geven tussen dit kenmerkend aspect en het pamflet.

bron 7

In 1844 heeft J.C. Baud, minister van koloniën, een gesprek met koning Willem II over de indiening van een voorstel om onderwijs te geven aan de inlandse bevolking op Java (Indonesië):

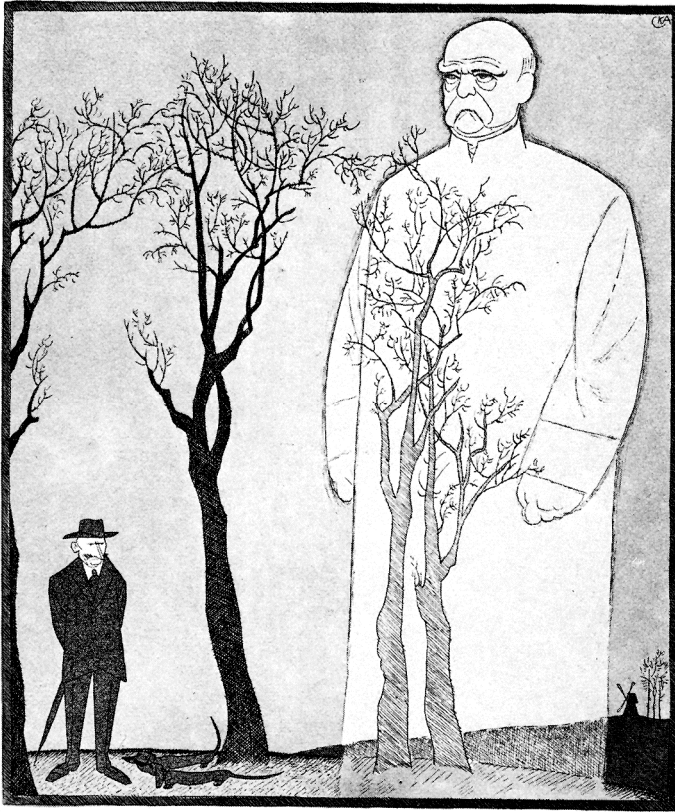
Ik kon in hetgeen de koning zei, geen zweem bespeuren van de overtuiging dat de tegenwoordige bezetters van Java slechts werktuigen zijn in Gods hand om beschaving te verspreiden. Zijne Majesteit scheen de zaak geheel te beschouwen vanuit het materiële gezichtspunt en scheen te vrezen dat men van lieverlede zou afwijken van het principe dat men de Javaan onkundig houdt om hem gemakkelijker te regeren en dienstbaar te maken aan ons financieel belang. Nadat ik de koning gerust had gesteld omtrent de aard van het door mij bedoelde onderwijs, nadat ik hem had voorgehouden hoe belangrijk bekwame inlandse hoofden zijn (ook uit zijn gezichtspunt) voor ons en nadat ik hem verzekerd had dat het godsdienstige punt buiten aanmerking zou blijven, gaf hij zijn toestemming tot het indienen van de voordracht, echter met blijkbare onwil en zich verheugende dat mijn voorstel slechts de strekking had om consideratie en advies te vragen, dat men zich dus nog nader beraden kon. Ik sprak van de aandrang waarmee het Bijbelgenootschap (...) scholen verlangde, en van de ontevredenheid die bij onze confessionelen bestaat dat het gouvernement Javanen slechts beschouwt als koffie- en suikerproducenten en niet als wezens wier beschaving aan onze zorg is toevertrouwd.

bron 8

Op 4 november 1919 publiceert het Duitse satirische tijdschrift *Simplicissimus* een tekening gemaakt door Karl Arnold met als titel "Zu spät!" (Te laat!):

Zu spät!

Der Kaiser in Doorn

Vertaling onderschrift:
De keizer in Doorn

Toelichting:
Links staat Keizer Wilhelm II, die zich in 1918 in Doorn (Utrecht) vestigt.
De figuur rechts is Otto von Bismarck.

bron 9

In 1936 maakt Eppo Doeve deze prent voor *De Haagse Post* met als titel "Het Europeesch concert":

Onderschrift:

De *Führer* behoudt zich het recht voor, het programma willekeurig te wijzigen.

Toelichting:

Führer is de titel van Hitler.

Van links naar rechts zijn afgebeeld: Hitler (met tuba), de Britse premier Chamberlain (met viool), de premier van Frankrijk Blum (met saxofoon), de leider van Italië Mussolini (met mandoline).

Op de bladmuziek staat: "geen agressie".

Op een vallend muziekblad staat: "Locarno", wat verwijst naar het Verdrag van Locarno uit 1925.

Onder zijn stoel houdt Hitler de muziek van "De Wacht aan de Rijn" vast, symbolisch voor de Duitse Rijn grens in het westen en voor de Frans-Duitse tegenstelling na 1871.

bron 10

Op deze foto uit maart 1945 van een van zijn laatste verschijningen in het openbaar, feliciteert Adolf Hitler in Berlijn jongens van de *Hitlerjugend* die zojuist zijn onderscheiden voor hun verzet tegen het oprukkende Rode Leger:

bron 11

In oktober 1949 verschijnt, naar aanleiding van de stichting van de DDR, deze cartoon van Wim van Wieringen in het weekblad *De Vlam*, met als ondertekening: "Eén Duitsland hebben zij verslagen, nu hebben zij er twee":

één duitsland hebben zij verslagen, nu hebben zij er twee

Toelichting:

Op de linkerfiguur op de voorgrond staat: "Oost", op de rechterfiguur "West".

Op de achtergrond staan Josef Stalin en Harry Truman.

Op hun gewaden staat: "Pax" (vrede).

bron 12

Begin jaren vijftig vinden in de Oostbloklanden processen plaats om de communistische partijen te zuiveren. Een van de slachtoffers is de Tsjecho-Slowaakse communistische partijleider Rudolf Slánský. Hij wordt in 1951 gearresteerd en in 1952 ter dood veroordeeld, onder meer voor "spionage voor westerse imperialisten". Een van de getuigen is Marie Švermová, ook lid van de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije, die later verklaart:

Na een lange innerlijke strijd, omdat ik me nog steeds onbehaaglijk voelde bij het idee dat gedraai de partij zou helpen, besloot ik een 'bekentenis' af te leggen, zodat de voorbereidingen voor het showproces konden doorgaan. Het werd een taak die ik had te vervullen in het belang van de partij. Wij waren sinds onze jeugd getraind om het partijbelang boven al het andere te stellen en alles op te offeren voor de partij, jezelf inbegrepen.

Nadat ik mijn 'bekentenis' had opgeschreven, vertelde ik de officier van justitie dat alles wat ik had opgeschreven een leugen was. Ik zei dat ik in de rechtbank zou getuigen volgens wat ik had opgeschreven, omdat ik het een opdracht van de partij vond, maar dat vroeg of laat de waarheid hoe dan ook zou bovenkomen.

Toen wachtte ik wekenlang op de verdere voorbereidingen van het proces, maar wekenlang werd ik niet ondervraagd. Toen begon de tweede fase van het onderzoek, waarbij R. Slánský eruit was gevist als leider van de samenzwering. Dezelfde ondervragers die hem een echte bolsjewiek hadden genoemd (...) dwongen me nu te bekennen dat ik hem had geholpen in zijn misdadige activiteiten tegen de partij en de staat.

bron 13

De actiegroep "Nederland auto-arm" verspreidt in 1975 dit pamflet:

Er zijn te veel auto's,

We willen gewoon stad en land reinigen van te veel auto's, van te veel kankerblik. Lekker iedereen weer vrolijk, gezond, onbedreigd, zacht zovend (en soms hard trappend) op zijn fietsje: minder machtswellust in het verkeer, minder asociaal chauffeursgedrag. Natuurlijk, voor een aantal mensen en beroepen is de auto een zegen, een uitkomst. Houden zo. Het is óók zo dat de auto iets is waar je vaak lang voor hebt moeten kromliggen. Door de auto wordt men iemand van aanzien. Het is ook nog 'ns zo dat de auto het enige is dat we zelf een beetje mogen sturen in een maatschappij waar we verder niets in te sturen, in te vertellen hebben. Maar als dat gaat veranderen kunnen we die vele auto's missen als kiespijn.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.